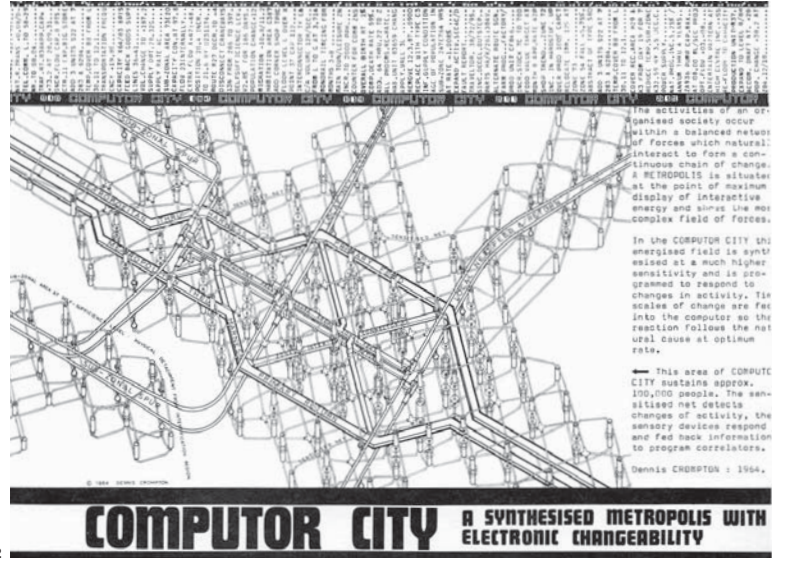
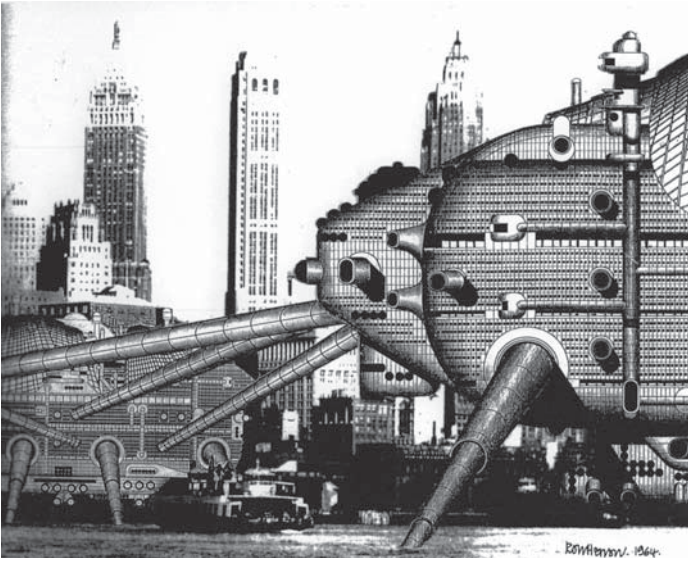

Akıllı Şehirler ve Bir Taktik Pozisyon Olarak Ahmaklık

Ertan mühendislik teknikleri kullanarak akıllı kent (ve genelde “akıllılık”) yaratma imkanlarını sorguluyor. “Akıllı şehir için olmazsa olmaz bir gereklilik demokrasidir. Kapalı sistemlerle bir şehir akıllı hale gelemmez. Şehir şehirlilere rağmen akıllı olamaz. Bu yüzden akıllı şehir akıllı şehirlilere ihtiyaç duyar. Akıllı yönetici demiyorum, çünkü akıllı şehirde yönetici ile yönetilen arasındaki sınır belirsizleşmiştir” diyor.

1 Walking City, Ron Herron, 1964.

2 Dennis Crompton, Archigram Magazine n. 5, Computer City, 1964.

3 Boulevard du Temple, Luis Daguerre, 1838.

4 Time Square, NYC, Trey Ratcliff (CC BY-NC-SA 4.0).

Ekmel Ertan ■

I.

“Oxford Street’te yağmur yağdığı zaman mimari yağmurdan daha önemli değildir, aslında o anda şehrin ritmini belirleyen şey, hava durumudur.” Peter Cook bu sözleri Archigram’ın ilk sergisi, 1963’te açılan “Living City”nin (Yaşayan Şehir) tanıtım metninde söylüyor. Bu alıntıyı ise Mark Shepard’ın “Sentient City” adlı kitabındaki makalesinden yapıyorum.

David Greene, Peter Cook ve Michael Webb fanzin olarak, büyük boyutta 300 kopya basılan Archigram’ın ilk sayısını, 1961’de yayınlıyorlar. Archigram mimariyi, pop kültür etkisinde, kültürel eğilimlerle ve başı çeken sanatsal ve teknolojik gelişmelerle aynı tartışma düzlemine çekmeye çalışan bir hareket; 79’a kadar devam ediyor, fanzin 9 sayı yayınlıyor, sergiler düzenliyorlar ve mimarının yanısıra birçok alanda önemli etki bırakıyor.

Archigramın 2. sayısı 62’de yayımlandıktan sonra fikirlerin bir tür uygulamaya

dönüştüğü ilk sergi “Living City”, Londra’da, Institute of Contemporary Arts’da (ICA) açılıyor. Archigram esinini 2. Dünya Savaşı sonrasında canlanan ticari ve sosyal hayattan ve teknolojik gelişmelerden alıyor. Dönemin teknolojileri ve değişen modernite anlayışı ile şekillenen ütopyik bir şehir tasavvur ediyorlar. Archigramın o zamanki tasavvuru bugün hala canlı bir karşılık bulabiliyor; hatta birçok noktada bugünün kavramlarıyla, zamanındakinden daha fazla örtüşüyor. Yaşayan bir organizma olarak şehir, bir ağ (network) olarak şehir, genişleyebilirlik (expandability), taşınabilirlik (mobility) gibi kavramlar ya da Living City, Plug-in City, Instant City, Walking City (Resim 1) gibi sergi adları (ve kavramlar) zamanından daha fazla bugüne ait. Computer City’nin alt başlığı “Elektronik değişebilirlikle sentezlenmiş metropolis” (Resim 2). Hardware ve software (donanım, yazılım) kavramlarını o zaman şehir için kullanıyorlar; hardware ile katı (rijit) mega yapıları, software ile değiştirilebilir, hareketli elemanları kastediyorlar. Şehri maddi

varlığının ötesinde bir varlık olarak tahayyül ediyorlar.

Simon Sadler'den aktararak: "Plug-in City akış halindeki şehirdeki sirkülasyon ve ivmeye (hareketliliğe) işaret ediyordu. Temizlenmiş, bölgelere ayrılmış, hiyerarşik olarak düzenlenmiş ortodoks şehir planlama anlayışı, Peter Cook'un deyişle, Plug-in City'nin salınımına boyun eğmek zorundaydı. Böylelikle şehir yaşayanlar için maddeten ve manen daha zengin ve çeşitli bir deneyime dönüşecekti. Şehir planlama, geleneksel olarak sabit ve ideal bir nesnenin peşindeyken, plug-in planlama, mimariyi, sadece şehirlilerin aktif katılımıyla gerçekleştirebilen bir olgu olarak öne çıkarıyordu."

Archigram'ın bu önerileri bana 60'ların Akıllı Şehir tahayyülü gibi geliyor. Kullandıkları bütün anahtar kelimeler önemli; anahtar kelimelerin yanısıra pop kültürü kullanma biçimleri dahil etme ve katılımcılığa vurgu yapıyor.

II.

Archigram'ın 8. sayısında grup, kendi yaklaşımını ifade etmek için "indeterminacy" (belirsizlik) sözcüğünü kullanıyor. Belirsizliği esas almak modernist duruşa ve modernist şehir fikrine aykırı bir yaklaşım.

Belirsizlik (belirlenememezlik) bugün aynı bağlamda ne anlam taşıyor? Ya da buradan yola çıkarak bugünkü Akıllı Şehir tasavvurları modernist anlayışla nasıl bir bağ kuruyor? Bugünün akıllı şehir önerileri, tüm anahtar kelimeler aynı olmasına rağmen Archigram'ınki kadar radikal mi? Öyle olmadığını hissediyorsak, bu, anahtar sözcüklerin anlam değiştirmesiyle ya da bizim teknoloji ve akılla ilgili kötü deneyimimizle mi açıklanmalı?

Mark Shepard'ın girişte tekrarladığım referansına dönerek; Shepard, Cook'un yağmurunu bugünün "hertzian uzamı" ile karşılaştırıyor. Şöyle diyor: "Bugün 21. yüzyılın veri bulutları, modern şehrin ana caddelerine, sokaklarına, meydanlarına inmiş durumda, şunu sorabiliriz: Bu Hertzian (elektromanyetik) hava durumu bir şehirdeki deneyimiz için yapıcı çevreden ne derece daha önemli, daha önemli mi? Herhangi bir gün, toplu taşımada kullandığımız manyetik kartlar veya RFID kartları, buluşmaları vs., koordine ettiğimiz SMS mesajlaşmaları, bedava erişim sağlayan toplanma noktaları, kafeler, CCTV gözleme

kameralarının altında girip çıktığımız mekanlar ve telsiz iletişimin ulaşamadığı noktada kabloyla bağlandığımız servis sağlayıcılar..." Bu örnekleri vererek, içinde bulunduğumuz Hertzian uzamı çerçevesiyor.

III.

Bugün, Archigramın sözünü ettiği, Shepard'ın örneklediği, maddi olmayan bu katman belki şehrin kendisinden daha büyük. Bu gerçekten genişleyebilir, taşınabilir, eklenilebilir, ağ oluşturan ve esasen farklı okumalara açık bir katman. Bu katman ses, görüntü, metin, sayısal, her formatta veriden oluşan bir katman. Bu katman her şehrin kendine özgü bir imgesini taşıyor.

Şehre dair teknoloji ile üretilen ilk imge Luis Daguerre'nin 1835'de çekilmiş fotoğrafıydı

(Resim 3). Sonraki yıllarda şehirlerin imgeleri fotoğraflarla yaygın biçimde yeniden üretildi ve taşındı. Bugün şehirlerin yepyeni "imge"leri var. Bu imgeler kaynağını doğrudan şehirde bulan verilerden üretilmiş imgeler. Fotoğraf kadar gerçek, fotoğraf kadar farklı okumalara açık imgeler. Bu imgeler ışığın filmin üzerine düşmesiyle, fotoğrafta olduğu gibi doğrudan diyebileceğimiz bir yoldan oluşmuyor. Bugün şehre dair imgenin temelinde ışığın doğal izi değil, çeşitli yöntemlerle toplanmış veriler var. Şehrin imgesi veri üzerinden inşa ediliyor. Ya da şöyle diyelim, ağ üzerinde -hepsi birbirine bağlı olan- otobüslerdeki bilgisayarlardan, iskelelerdeki, metrodaki turnikelere, MOBESE sisteminden kişisel güvenlik ve gözetleme sistemlerine, baz istasyonlarından banka ATM'lerine, vb. şehrin imgeleri, şehrin bir başka gerçekliği

5 amber'10 Sanat ve Teknoloji Festivali, "verikent".

6 amber'12 Sanat ve Teknoloji Festivali, "Parataktik Müsterekler".

olarak mevcut ve şehri buralardan da okumak mümkün. Bu, fotoğraf gibi doğrudan okunabilir değil ama yüzyıl başında fotoğraf nasıl şehrin imgesini kendisinden ayıran bir katman oluşturduysa, bugün de dijital medya benzer bir başka katmanda şehrin başka bir imgesini taşıyor. Times Square'in fotoğrafı (Resim 4) bu katmanın fotoğrafik bir imgesini veriyor. Elektronik reklam panolarının taşıdığı veri şehrin üzerindeki veri bulutunun sadece küçük bir parçası ama Time Square'in bu fotoğrafı ilginç bir biçimde, popüler kültür ve teknoloji katmanları bakımından, Archigram'ın çizimlerini de andırıyor.

IV.

"Verikent" (Resim 5): "İstatistiğin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışının sosyal bir form olan modern kentin tarihiyle örtüşmesi bir tesadüf değil. Sanayi devrimiyle yükselen modern kent, bir taraftan istatistik diğer taraftan da fotoğraf ve çoğaltma tekniklerinin gelişen olanaklarıyla kendi

suretini üreterek yaygın bilgi dolaşımına girdi ve daha başlangıcında hem bir gerçeklik hem de bir temsil biçiminde ortaya çıktı. Kent ve temsilleri, birini diğerinden ayırmanın güç olduğu geniş ve karmaşık bir ilişki içine girdiler¹".

V.

"Parataktik Müsterekler" (Resim 6): "11 Eylül (9/11) sonrası 'terörle mücadele' adı altında dayatılan korku ve kontrol toplumunun, her şeyi kendi ideolojisine bağlama eğilimindeki ulus-devletin ve her ölçekte, her şeyin özelleştirilmesini teşvik eden global tüketim ekonomisinin işbirlikleri ve çatışmaları arasında bireysel özgürlüklerimizi ve müştereklerimizi hızla kaybederek daralan bireysel atmosferlerimizde yaşamak zorunda bırakıldık. Müsterekler olarak sahip çıkmak zorunda olduğumuz değerler, doğal kaynaklarımızın özelleştirilerek ya da ortak hayatı çıkarlarımız göz ardı edilerek sorgusuzca ve sorumsuzca kullanılmasının sonucunda ekolojik dengelerin bozulmasından, adalet sisteminin 'de facto' olarak özelleştirilmesiyle insanlığın ortak değerlerini savunmak yerine özel çıkarların ve resmi ideolojinin emrine verilmesine kadar geniş bir yelpazeye yayılıyor.

Öte yandan da yeni medya yeniden müştereklerimizin farkına varmamız ve hararetle sahiplenişimizin esin kaynağı oldu. Yeni medyanın olanakları içerisinde bilginin herkese ve hepimize ait vazgeçilemez varlığımız olduğunu ve bilgiye erişim hakkımızın kutsallığını, sınırsız ve özgürce iletişim ve kendini ifade etme hakkımızı, adım adım elimizden alınan kamusal alanı, yeni medyada yeniden yaratarak, dayanışmanın ve paylaşmanın gücünü yeniden keşfettik, hatırladık²."

VI.

Bugün şehrin ürettiği veriyi, bilgi gibi, müştereklerimizden saymamız gerekmez mi? Müstereklelerle kastettiğimiz; hiçbir kişi veya kurumun malı olamayacak, herkesin erişimine ve paylaşımına açık, insanlığın ortak varlıkları ve değerleri. Hava ve su gibi küresel ve somut, şehrin ortak alanları gibi yerel veya insan hakları gibi soyut tüm varlık ve değerler.

Bugünün iletişim ve bilişim teknolojileri müşterekleri yeniden gündeme getirdi, yeniden düşünmemize ve yeni bir farkındalığa sebep oldu. Bunu, iletişim ve bilişim teknolojilerinin gelişimini sağlayan bugünün bağlamı, kendi doğası içerisinde

başardı. “Açık kaynak” hareketi bunun en iyi örneklerinden birisi.

Geleceğe dair bir tekno-distopyanın önüne geçmenin tek yolu müştereklere dair farkındalığı arttırmak. Çoğu zaman özel ve kamusal olanla müşterekler örtüşüyor ya da çatışıyor. Özel ve kamusal, müştereklerin üstünü giderek daha kalın bir örtü ile kapatıyor. Müştereklerin ayrımını ve algısını netleştirmemiz, müşterekleri öne çıkarmamız gerekiyor. Şehirlerdeki parklar ya da dağlar, ovalar, kamusal³ ama aynı zamanda müştereklerimizdir. Düşünce pratiği olması bakımından mesela şehirdeki trafiği düşünelim; hiç kimseye ait olmayan trafik kamusal olmaktan çok müştereklerdendir.

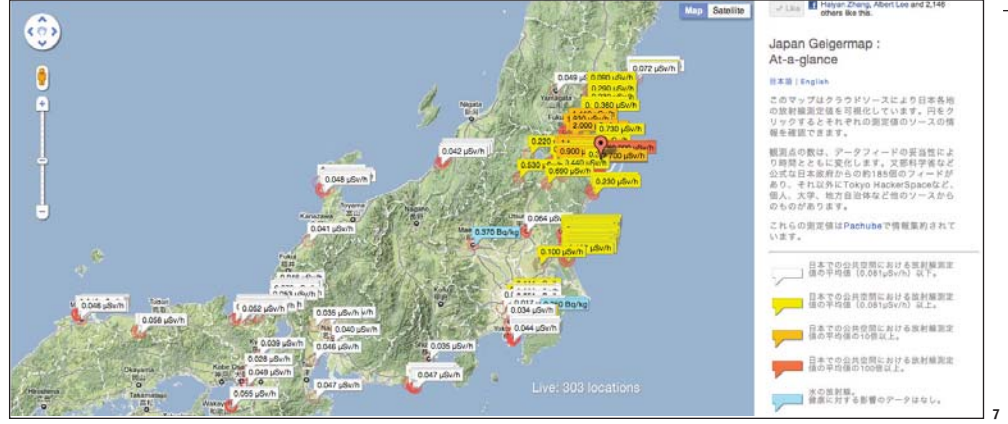
Müştereklerin alanı, onları paylaşan bireylerin kolektif aklıyla yönetilir. O kaynaklara duyulan ihtiyaç ve bu ihtiyacın farkında olmak onları müşterek yapar. Biz kamusal olanın müşterek karakterine vurgu yapmak, müştereklere aidiyetini öne çıkarmak ve talep etmek zorundayız. Müşterekler kolektif sahiplikle gelir; sahip olursanız korursunuz, paylaşırsanız katkıda bulunursunuz. Şehir de müştereklerimizdendir. Şehri bir müşterek olarak görmek ancak açıklıkla, katılımla ve işbirliğiyle mümkündür. Şehrin akıllı da burada gizli olsa gerektir.

Günümüz teknolojileri “akıllı şehirler” yaratmaya muktedir. Yeni teknolojilerden ve akıllı şehirlerden bahsettiğimizde bir gelecek ütopyasından bahsetmiyoruz aslında. O ütopyayı var edecek teknoloji burada ve mevcut.

Archigram örneğinde olduğu gibi; 60'larda Archigram'ın önerilerini gerçeğe dönüştürecek teknoloji -esasen- vardı. Kennedy uzay programını 61'de açıkladı, 69'da aya ayak basıldı. Ama onu gerçekleştirmeye olanak verecek ekonomik ve sosyal altyapı yoktu.

Teknoloji söyleminin ilginç yanı şu ki; teknoloji hep yeni ve yeni teknoloji hep iyi. Gerçekten öyle mi? Bugüne bakalım ve gelecek ütopyamızın aslında nasıl bir distopya da olabileceğini tekrar düşünelim. Akıllı şehir teknolojilerini bugün nasıl kullanıyoruz?

Uluslararası teknoloji firmalarının “Akıllı Şehirler” başlığıyla yürüttüğü projeler nasıl bir akıl, ne tür çözümler öneriyor? Son kullanıcıya tamamen kapalı, ara katmanlarda bile müdahaleye pek de açık

7 Japonya'daki tekno-imece radyasyon ölçümleri, pachube'den.

olmayan karmaşık otomasyon sistemleri⁴, merkezi bir noktadan alınan kararlarla anında yönetim, sözümona yerelin ihtiyaçlarına ve yaşama-düşünme biçimine adapte edilmeye çalışılmış uluslararası standartlar vs. Aslında buradaki kurnaz akıl tüm bilgiyi ve kontrolü -mühendisin veya- teknokratın eline verecek araçları şehre kurmak ve anahtarını da yöneticiye teslim etmek!

Oysa yapılması gereken tüm bilgiyi (yani veriyi açmak⁵) ve bireylerin ve kurumların (stk'lar, şirketler, enstitüler, üniversiteler, vs.) kendi yerel ihtiyaçları doğrultusunda yerel çözümler üretmelerine olanak verecek altyapıları ve anlayışı geliştirmek olmalı.

VII.

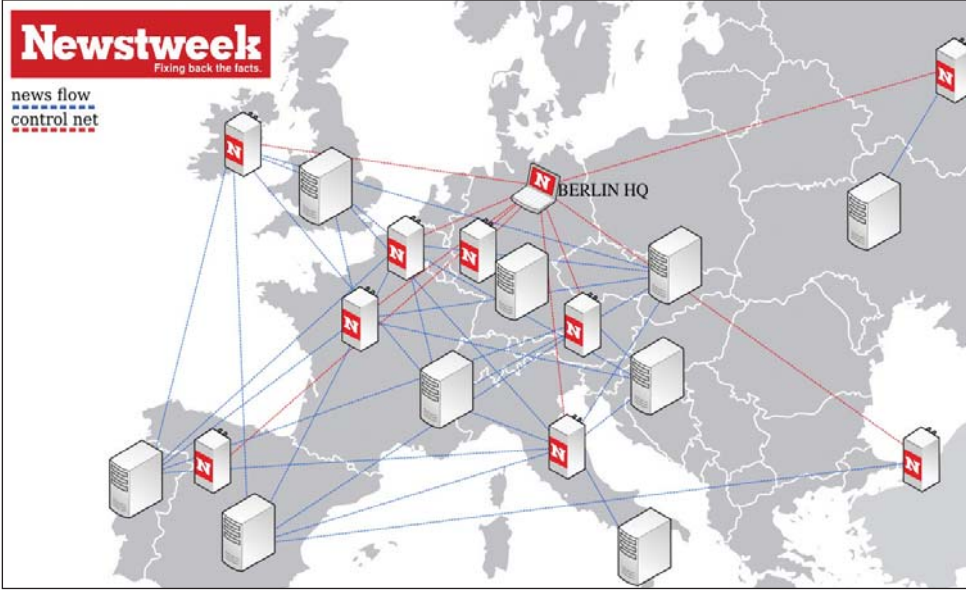
Fukushima'daki nükleer santral kazasından bir süre sonra Japon devletinin açıkladığı radyasyon verilerinin doğru olamayacağı fark edildi ve resmi verilere güven kayboldu. Bölgede yaşayanlar bizzat kendileri radyasyon değerini canlı olarak takip etmeye başladılar (Resim 7). Birçok insan kapısının önüne koyduğu Geiger sayaçlarını internete bağladı ve gerçek zamanlı veri aktarmaya başladı. Bu iş için Pachube'i⁶ kullandılar. Depremden önce pachube'a bağlı bir sensor vardı, depremden bir süre sonra ve Japon hükümetinin açıkladığı veriler güvenilirliğini kaybettikten sonra bu sensörlerin sayısı birkaç yüze ulaşıyor. Beklediği gibi bu hükümetin tavrının değişmesini sağlıyor. Daha önemlisi tekno-imece (crowd-sourcing) yoluyla elde edilen veriler toplamda daha güvenilir malumat sağlıyor. Her bir sensör devletin ölçüm yaptığı yüksek teknolojiyi haiz sayaçlarla karşılaştırılacak hassasiyete sahip olmasa da ve hatta bazıları tamamen yanlış değerler verse de açıklığın, katılımın ve işbirliğinin sağladığı sonuç daha güvenilir.

Böyle durumlarda büyük dayanışma ve işbirliği sağlanıyor. Yine Fukushima örneğinde de olduğu gibi topluluk kendin-

yap Geiger sayaçlarının şemalarını, malzeme ve yapım tekniğini paylaşıyor ve hatta iç iletişim, yanlış çalışan sensörlerin düzeltilmesini ve giderek tüm “network”ün normalize edilmesini sağlayabiliyor.

Bugün şehri akıllı yapacak tüm araçlara, teknolojilere ve bilgi birikimine aslında herkes sahip ya da erişebilir durumda. Bu yüzden gerektiğinde kaçınılmaz ve engellenemez olan bu tür toplumsal karakterdeki örgütlenmeleri, bilginin paylaşılmasını, yayılmasını ve pratiğe dönüşmesini engellemeye çalışmak ancak totaliter yöntemlerle mümkün. Bugün Türkiye'de internet üzerindeki kısıtlama çabaları malum; bu, bireye güvenmeyen Türkiye devletinin kadim kontrol-sapkınlığı ve paranoyasının süreği. Ama bu politikaların bir sonucu da akıllı şehri imkansız kılacağıdır.

Akıllı şehir için olmazsa olmaz bir gereklilik demokrasidir. Kapalı sistemlerle bir şehir akıllı hale gelemez. Şehir şehirliyle rağmen akıllı olamaz. Bu yüzden akıllı şehir akıllı şehirliye ihtiyaç duyar. Akıllı yönetici demiyorum, çünkü akıllı şehirde yönetici ile yönetilen arasındaki sınır belirsizleşmiştir. Tam da bugünün teknolojilerinin her alanda yaptığı gibi; üretici ile tüketici, okuyucu ile içerik sağlayıcı, tasarımcı ile kullanıcı arasındaki sınırların belirsizleşmesi gibi. Hepimiz bu şehrin gizli işgücünü yaratmıyor muyuz? Ödenmemiş emek ya da maddi olmayan emeklerimizle aslında şehrin aklını oluşturuyoruz. Şehri akıllı kılan sensörler verilerini bizden topluyor, şehrin entelektüel içeriğini biz sağlıyoruz. Akıllı şehir tam da bu sınırları sonuna kadar belirsizleştirmeyi hedef alan, durumlar arasındaki geçişkenliği mutlaklaştırmayı başaran şehirdir. Bunun bir tek anlamı var akıllı şehir açık, katılımcı ve işbirlikçi olmak zorundadır.

Hiçbir mühendislik çözümü tek başına, bir şehri akıllı kılamaz. Saskia Sassen bu duruma “mühendislik mantığının yasalaşması” diyor ve ekliyor; oysa ekonomistin, tıpcının, sanatçının, esnafın, işçinin, ev kadınının ve diğer herkesin de mantığı var; bunlar ne aynı, ne de aynı olmak zorunda.

Burada mühendis için eleştirel olma gerekliliğinden söz edebilirim. Zira çağımızı değiştiren bu teknoloji bilim adamının değil uygulamacının elinden çıkıyor. Yani teknolojiyi yaratanlar çok etkili ve güçlüler; hayatlarımızı değiştirdiklerinin farkında olmalılar. Aksi takdirde mühendisin⁷ politikacıyla işbirliği son derece tehlikeli bir işbirliği olabilir.

VIII.

Mühendisi birey olarak düşündüğümüzde, Sassen'in söz ettiği *yasalaşan mühendis mantığına* eleştirel bakabilmenin içerden de mümkün olduğunu ve hatta mühendislerin sahip oldukları bilgi ve farkındalıkla daha da fazla mümkün olması gerektiğini hatırlatalım.

Eleştirel Mühendislik Manifestosunu yayımlayan bir grup sanatçı var. Aslında mühendislik eğitiminden gelen sanatçılar. Kendilerini sanatçı değil “Critical Engineer” (Eleştirel Mühendis) olarak tanımlıyorlar⁸.

Newstweek, Eleştirel Mühendisler grubundan Julian Oliver'in Ars Electronica'da 2011 yılında Golden Nica ödülünü almış, sanatsal bir işi. Newstweek (Resim 8) kablosuz erişim noktalarında, diğerlerinin, web üzerinden okuduğu haberleri manipüle etmeye yarayan bir cihazdır. Duvardaki bir prize takılacak

şekilde tasarlanmış küçük bir kutudur. Yazar orada okunan haber sitelerinin içeriğini uzaktan değiştirerek okuyuculara servis eder.

Ars Electronica'da 2011'de Golden Nica ödülünü alan bu proje bir anda birçok eleştiriye birarada getirir. İlki medya eleştirisidir, okuduğumuz haberlerin nasıl yukarıdan aşağıya tek yönlü bir kontrol sistemi olduğunu ve inanmak konusunda ne kadar naif olduğumuzu hatırlatır. Aslında kamuoyunu etkilemek bu kadar kolay, der. Öte yandan elektronik medyanın ne kadar kırılabilir ve müdahaleye açık olduğunu gösterir; bu müdahaleyi, haberi size ulaştıran yol üzerinde söz sahibi olan herhangi birisi yapabiliirdi. Veya taktik bir araç sunar sıradan kullanıcıya -bu durumda sanatçıya- ve esasen bu taktik araçlara ihtiyacımız olduğunu söyler; kapalı bir sistem varsa müdahale etmek zorundasınız der. Ve giderek görünmezleşen, her-daim her-yerde olan bu sistemin işleyişini her-an sorgulamak zorunda olduğumuzu hatırlatır.

IX.

Kalabalıklaşan ve büyüyen kentin ihtiyaçları ve çözümleri de değişiyor. Günümüz teknolojilerinin olanakları kenti daha rahat, daha hızlı, daha güvenli, daha kontrollü kılmak için kenti yönetenlerin hizmetinde. Ama bu ölçekte büyüyen ve büyümeye devam eden, karmaşık bir işleyişe sahip, organik bir yapı gibi davranan mega kentleri tek bir merkezden yönetmek pek mümkün değil.

Smart City genel başlığı altında toplanabilecek çözümler yine tepeden inme sosyal-mühendislik çözümleri gibi

görünüyor. Muhtemelen belli bir bakış açısından bakınca akıllı şehrin (smart city) çağrışımı sadece ve tam da bu; büyük, teknolojik, kontrollü. On-milyonların yaşadığı şehirlere dair kararlar tek bir merkezden, görünmez ve karmaşık algoritmalara dayanarak, tepeden inme mühendislik çözümleriyle alınmaz. Bu kontrol, kent yönetimlerinin ancak daha otoriter bir yapıya bürünmesiyle sonuçlanabilir. Oysa akıllı şehir için akıllı çözümler üretecek olanların yapması gereken tam da bu tek merkezliliği mümkünsüz kılmak; açıklığı, katılımcılığı ve işbirliğini hayata geçirecek altyapıyı sağlamak olmalı.

Demokratik ülkeler büyüyen kentleri ya da -artık bunu söylemek mümkün ki- demokratik kentler büyüyen yapılarını yönetmenin ancak katılımla mümkün olduğunu fark ettiler. Bugünün teknolojisi tepeden inme çözümler üretmek için değil tam tersine katılımı arttırmak ve ortak yönetimin yöntem ve araçlarını geliştirmek için çok uygun. Son 30 yılda değişen paradigma açık kaynak, bilgiye erişim, özgür iletişim, katılım ve müştereklere sahip çıkmak sözcükleri ile özetlenebilir. 80'lerden bu yana gelişen ve hayatımıza giren yeni medya teknolojileri bize kadim ortak değerlerimizi yeniden öğretiyor. Bunu anlamamak, şehre, şehirlere, doğaya, insana ve tüm canlılara ve cansızlara zarar veriyor; umudumuzu koruyup geri dönüşü olmayan kayıplar olmadığını, olmayacağını varsaysak bile, sadece zaman kaybettiriyor!

Akıllı Şehir (Smart City) kavramı bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa'da birçok şehirde sivil toplumun demokratik yönetimlerin başını çektiği, katılımı öne çıkaran bir açıklık politikası çerçevesinde yaygınlaşıyor. Avrupa Birliği'nin desteklediği projelerde Akıllı Şehir, uluslararası teknoloji şirketlerinin algısından farklı olarak verinin açılmasını ve merkezlesizleşmeyi öne koyuyor. Bu amaçla şehirlerin verilerini birbiri ile konuşturabilecek ortak formatlar ve arayüzler geliştirilmesine ve en önemlisi de kamunun verilerini açmasına ön ayak oluyor. İstanbul Büyükşehir Belediyesi de böyle bir projenin⁹ içerisinde ama proje hedeflerine ulaşabilen ortaklarından mı olacak, göreceğiz. Zira bu projenin uzun vadeli hedefi bildiğimiz *Türk devlet aklı* için ciddi bir meydan okuma! Bir söylem pratiği, bir etiket olarak değil de gerçekten *Akıllı Şehir*'in kendisi gibi.

X.

“Fişe Taktınız mı?” (Resim 9): “Akıllı telefonlar, akıllı biletler, akıllı şehirler, akıllı otomobiller, akıllı binalar, akıllı yaşam, akıllı ekonomiler, akıllı hareketler... Günümüzün gelişmiş teknolojik şartlarının piyasa lakırdısı ‘akıllı’ sözcüğü ile dolu. Büyük ölçüde dijital teknolojilerin yaygınlığından beslenen bu akıllılık enflasyonu bize her yerden sesleniyor. Böylelikle ‘akıllı’ kavramı her tür eylem ve nesneyi tüketim, kar ve kontrolün ekonomik-politik mantığının egemenliği altında meşrulaştıran stratejik bir araç olarak beliriyor. Piyasaya düzenli olarak yeni ve daha akıllı cihazlar çıkıyor ve bu sürekli çağrıya icabet etmeyip en yenisini ve en sonucusunu denemeyenler geride bırakılma riskiyle karşı karşıya kalıyor.

Akıllılığın satın alınabilir bir çeşit güç olarak övüldüğü ve önerildiği oranda ahmaklık; eleştirel sorgulama, yaratıcı düşünce ve yapı bozum ile karşılaştığımız anlar ve mekanlar haline geliyor. Ahmaklığı, akıllı teknolojilerin devrimci gücünü ortaya çıkarabilecek bir düşünce kategorisi ve taktik pozisyon olarak öneriyoruz¹⁰.” ■ Ekmel Ertan, *amberPlatform/BIS*

4 Şubat 2014 tarihinde, Akbank Sanat’da düzenlenen “Akıllı Şehirler ve İnsanlar” (NOVUSENS) sempozyumunda yapılan konuşmanın genişletilmiş versiyonudur.

Notlar:

- 1 amber’10 Sanat ve Teknoloji Festivali tema metninden; Nafiz Akşehirli, Ekmel Ertan, 2010.
- 2 amber’12 Sanat ve Teknoloji Festivali tema metninden; Fatih Aydoğdu, Nafiz Akşehirli, Ekmel Ertan, 2010.
- 3 Kamusal’la müşterekler birçok durumda örtüşebiliyor. Benzer biçimde kamusal özel alanla da örtüşebiliyor, AVM örneklerinde olduğu gibi; AVM’ler özel ve aynı zamanda kamusal alanlar. Kamusal alanda düzenlemeyi onu paylaşan ya da kullananlardan çok kamu adına seçilmiş, atanmış ya da kabul edilmiş bir otorite yapıyor; bu genellikle devlet ya da yerel yönetimler bazı durumlarda da özel kişi ve kurumlar oluyor. Özellikle demokratikleşmemiş ülkelerde kamu alanı otoritenin güç temsil alanı olarak müştereklerden olma vasfını iyiden iyiye kaybediyor. Bu hatırlatmayı kamusal ile müştereklerin bir ve aynı şey olmadığını vurgulamak için tekrarlıyorum. Bu yazı esasen kamu ve özel alan tarafından işgal edilen müştereklerimizin geri alınması gerektiğini ve bu gerekliliğin sadece mekansal olmadığını, aklın da geri alınması gerektiğini savunuyor.
- 4 Bankalardan veya devlet dairelerinden biliriz: “sistem izin vermiyor!”.
- 5 Verinin açılması ile o veri ile üretilmiş bilgiyi sunmak aynı şey değildir. Örneğin IBB İstanbul’un canlı trafik bilgisini kameralar ve animasyonlu haritalarla web üzerinden sunuyor. Canlı trafik bilgisi açık ama verisi açık değil. Açık veri [https://public.resource.org/8_principles.html] adresinde bulunabilecek olan Açık Devlet Veri Prensipleri çerçevesinde şu 8 prensibe uygun olmalıdır:
 - a. Tamlık: Kamusal veri tümüyle açıklmalıdır. Kamusal veri mahremiyet, güvenlik ve imtiyaz kısıtlamaları olmayan veridir.
 - b. Birincilik: Veri kaynağından, tekil olarak toplanmalı, birleştirilmemeli ve modifiye edilmemelidir.
 - c. Zamanlılık: Veri toplandığı andan itibaren en kısa sürede

erişime açılmalıdır.

- d. Erişilebilirlik: Veri mümkün olan en geniş kullanıcı kitlesi için istediği amaçla kullanılmak üzere erişilebilir olmalıdır.
- e. İşlenebilirlik: Veri bilgisayar tarafından işlenmeye uygun biçimde sunulmalıdır.
- 6 Pachube Mimar ve yeni medya sanatçısı Usman Haque tarafından kendi sanatsal ihtiyaçları için kurup sonra paylaşımına açtığı bir veri sitesi; canlı olarak yüksek sıklıkta gönderdiğiniz verileri veri tabanında tutuyor ve görselleştiriyor. Sistem uzun bir süre açık kaynak olarak faaliyet gösterdikten sonra önce cosm.com sonra da xively.com olarak politikalarını da değiştirerek ticarileşti. xively.com hala kısmen geliştiriciler için ücretsiz kullanım sağlıyor.
- 7 Burada mühendisi birey olarak değil ama mühendislik çözümleri üreten uluslararası teknoloji firmaları olarak anlamak lazım.
- 8 [http://criticalengineering.org] Julian Oliver, Gordan Savicic, Danja Vasiliev.
- 9 City SDK (Şehir -Hizmet Geliştirme Kiti) projesi ile ilgili bilgi [http://www.citysdk.eu/] adresinde bulunabilir. Bu proje çerçevesinde İBB’nin trafik verilerini iki gününü açması ile 9-10 Mayıs tarihlerinde gerçekleştiren Hackathonist’e (yazılım geliştirme maratonu) dair bilgi [http://hackathonist.com/] adresinde bulunabilir.
- 10 amber’13 Sanat ve Teknoloji Festivali tema metninden, Ekmel Ertan, Fatih Aydoğdu, 2013 (Resim 9).

8 Newtweek,
Julian Oliver.

9 amber’13 Sanat ve
Teknoloji Festivali,
“Fişe Taktınız mı?”